

Leszek Starkel 8 IX 1931–6 XI 2021

Prof. dr hab. Leszek Starkel, wybitny geomorfolog i geolog czwartorzędu, urodził się w Wierzbniku (obecnie Starachowice) 8 września 1931 r. w rodzinie nauczycielskiej. Rodzinnie i naukowo związany był z rejonem karpackim. Tam wzrastał jako dziecko i prowadził przez wiele lat swoje badania.

W latach wojny pobierał nauki w Dębicy, a w czasie wysiedlenia podczas postępu frontu w 1945 r. – w Ropczycach. W 1949 r., po zdaniu matury, rozpoczął studia na Uniwersytecie Jagiellońskim. Od początku (tj. od wiosny 1950 r.) uczestniczył w prowadzonej przez prof. M. Klimaszewskiego poza-programowej pracowni, przygotowującej do kartowania geomorfologicznego. W czasie studiów uczestniczył również w zajęciach prowadzonych dla geologów przez prof. M. Książkiewicza i angażował się w prace kartograficzne zespołu kierowanego przez prof. M. Klimaszewskiego, podczas których wykuła się koncepcja i legenda szczegółowej mapy geomorfologicznej. W 1954 r. obronił napisaną pod kierunkiem prof. M. Klimaszewskiego pracę magisterską pt. *Rozwój morfologiczny Pogórza Karpackiego między Dębicą a Trzycianą*.

Praca zawodowa prof. Leszka Starkla była związana z Instytutem Geografii (obecna nazwa: Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. S. Leszczyckiego) Polskiej Akademii Nauk, gdzie pracował od 1953 r. w Pracowni (a potem Zakładzie) Geomorfologii i Hydrologii Gór i Wyżyn IG PAN w Krakowie, którym kierował od 1968 do przejścia na emeryturę w 2001 r. Z Instytutem rozstał się formalnie w listopadzie 2018 r.

W 1959 r. obronił pracę doktorską pt. *Rozwój rzeźby Karpat fliszowych w holocenie*, w której jako jeden z pierwszych zwraca uwagę na rolę holocenu w ewolucji rzeźby strefy umiarkowanej. Otrzymał za nią nagrodę Wydziału III PAN im. Eugeniusza Romera.

Kolejny stopień naukowy, doktora habilitowanego nauk o Ziemi w zakresie geografii, uzyskał w 1964 r. w oparciu o bogaty dorobek naukowy

i rozprawę habilitacyjną pt. *Rozwój rzeźby polskiej części Karpat Wschodnich*. Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał w 1971 r., a profesora zwyczajnego w 1979. W roku 1983 został wybrany na członka korespondenta Polskiej Akademii Nauk, a następnie w 1998 – na członka rzeczywistego; w 1989 r. wybrano go na członka czynnego Polskiej Akademii Umiejętności.

Działalność naukową rozpoczął od szczegółowego kartowania geomorfologicznego (ark. Lesko 1:5000), wykorzystując tę metodę przez cały okres swojej pracy. Był redaktorem i współautorem *Przeglądowej mapy geomorfologicznej Polski* w skali 1:500 000, która ukazała się drukiem w 1980 r.

Jednak głównym nurtem jego działalności naukowej były badania nad holocenem, które kontynuował do końca swojej aktywności, wciągając do współpracy przedstawicieli różnych specjalności. Impulsem do intensyfikacji tych badań było I Sympozjum na temat stratygrafii i paleogeografii holocenu Polski, zorganizowane w Krakowie wspólnie z prof. A. Środoniem. Badania nad holocenem stały się powszechniejsze i doceniane. Ich uhonorowaniem stała się opublikowana w 1977 r. książka *Paleogeografia holocenu*.

W 1979 r., w ramach nowego programu IGCP-158 „Paleohydrologia strefy umiarkowanej w ostatnich 15 000 lat”, przewodniczył zespołowym badaniom nad ewolucją całej doliny Wisły w górnym Vistulianie i holocenie, realizowanym w wielu ośrodkach w Polsce. Prace te były kontynuowane w kolejnych latach (problem CPBP-03-13), a ich efekty zostały opublikowane w sześciu anglojęzycznych tomach (Prace Geogr. IGiPZ PAN) oraz podsumowane w autorskiej monografii *Historia doliny Wisły* (Wyd. PAN, 2001).

Do najważniejszych zagadnień podejmowanych przez prof. L. Starkla należą podjęte w grudniu 1968 r. w Dardżylingu badania nad skutkami ekstremalnej ulewy, która wystąpiła w okresie 2–5.10.1968. Po tym ekstremalnym opadzie nie było deszczy przez kolejne tygodnie, dzięki czemu możliwe było udokumentowanie jego skutków. Wyniki 4-miesięcznych badań przedstawił na Kongresie Geograficznym w Montrealu i opublikował w 1972 r. w „Geographica Polonica”. Pozycja ta weszła na stałe do światowej literatury. Dzięki tym badaniom prof. Starkel stał się jednym z najbardziej rozpoznawalnych polskich geomorfologów na świecie. Badania w Indiach, które nazywał drugą ojczyzną, kontynuował podczas kilkunastu ekspedycji, badając ewolucję rzeźby dardżylińskich Himalajów.

Prof. Leszek Starkel prowadził badania także w Mongolii, Chinach, Rumunii, Bułgarii, Gruzji i Ukrainie. Dotyczyły one m.in.: rozpoznania roli klimatu w przekształcaniu środowiska w okresie holocenu, paleohydrologii późnego czwartorzędz strefy umiarkowanej, współczesnych procesów geomorfologicznych, roli zdarzeń ekstremalnych w ewolucji rzeźby strefy umiarkowanej i monsunowej, strefowości i piętrowości geoekosystemów w kontynentalnych klimatach Azji.

Jego dorobek naukowy zamyka się liczbą ponad 750 publikacji. Jest autorem lub redaktorem 30 książek, wiele z nich zostało wydanych w prestiżowych wydawnictwach na Zachodzie. Był promotorem w 13 przewodach doktorskich. Kilku uczniów Profesora ma tytuł naukowy profesora.

Prof. Starkel w uznaniu swoich zasług otrzymał wiele prestiżowych nagród i wyróżnień. W 1985 r. British Geomorphological Research Group za dorobek z zakresu geomorfologii fluwialnej z paleohydrologii przyznała mu Nagrodę im. D. Lintona. W 2004 r. królowa Elżbieta II wręczyła mu Złoty Medal brytyjskiego Królewskiego Towarzystwa Geograficznego (Gold Founder's Medal). Wyróżnienie to, zwane geograficznym Noblem, otrzymał jako drugi Polak w historii, obok Pawła Strzeleckiego, wyróżnionego jeszcze w XIX w. W 2005 r. otrzymał Srebrny Medal 100-lecia Szkockiego Towarzystwa Geograficznego. Za szczególne zasługi w dziedzinie nauk geograficznych i popularyzowania osiągnięć geograficznych w 2017 r. wyróżniono go Medalem im. Wincentego Pola. W 1985 został członkiem Królewskiego Towarzystwa Fizjograficznego w Lund.

Prof. Starkel cieszył się ogromnym autorytetem i dlatego powierzano mu kierownicze funkcje w krajowych i zagranicznych organizacjach naukowych. W Międzynarodowej Unii Badań Czwartorzędu INQUA przewodniczył Komisji Paleohydrologicznej w latach 1991–1995 oraz Podkomisji Eurosyberyjskiej od 1973 do 1982 r. Był przewodniczącym: Komitetu Narodowego ds. INQUA (1977–2003), Komitetu Badań Czwartorzędu (1977–1993), Komitetu Narodowego IGBP (1989–1998, od 1999 zastępca przewodniczącego), Komisji Badań Czwartorzędu PAU (1970–1985).

Profesor był członkiem honorowym:

- INQUA (1999)
- Słowackiego Towarzystwa Geograficznego (1999)
- Węgierskiego Towarzystwa Geograficznego (1999)
- Polskiego Towarzystwa Geofizycznego (1999)
- Stowarzyszenia Geomorfologów Polskich (2000)
- Komisji Geomorfologicznej Karpacko-Bałkańskiej (2003)
- Międzynarodowej Asocjacji Geomorfologów IAG (2005)
- Polskiego Towarzystwa Geograficznego (1990)

Został odznaczony Krzyżem Kawalerskim i Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski.

Jesienna środa 6 listopada była ostatnim dniem jego życia; zmarł mając ukończone 91 lat. Uroczystości pogrzebowe odbyły się 10 dni później na cmentarzu Rakowickim w Krakowie.

Zofia Rączkowska, Marek Krapiec